*) توضیح : مطالب این جزوهٔ نمونه ، صرفاً قسمتی از جزوهٔ اصلی می باشد و برای این مباحث ، مطالب پیشنیاز لازم است که در جزوهٔ کامل موجود می باشد.

« نمونه ای از جزوهٔ جبر و احتمال و ریاضیات گسسته »

*) احتمال

نظریه احتمال : به بررسی نظریه ی تجربه های تصادفی ، احتمال می گوییم.

تجربه : به هر نوع آزمایش یا عملی که نتیجه آن قبل از انجام ، برای ما مشخص باشد یا نباشد ، تجربه می گوییم که بر دو نوع است :

۱) تجربه حتمی : به هر تجربه ای که نتیجه ی آن قبل از وقوع ، بر ما معلوم باشد ، تجربه حتمی گفته می شود.

۲) تجربه تصادفی : به هر تجربه که نتیجه ی آن قبل از وقوع ، بر ما مشخص نباشد ، تجربه تصادفی می گوییم (مانند پرتاب سکه). با توجه به این مطلب ، بحث احتمال مربوط به تجربه های تصادفی است.

فضای نمونه : مجموعه تمام حالت های ممکن در انجام یک تجربه تصادفی را فضای نمونه می گوییم ؛ مثلاً در پرتاب یک تاس ، فضای نمونه برابر تمام حالت هایی است که ممکن است رخ دهند ، یعنی اعداد $\{1,2,3,4,5,6\}$

بر طبق تعریف فضای نمونه ، می توان تجربه ها را به دو دسته ی گسسته و پیوسته تقسیم کرد که در آن ها ، تعداد حالات ممکنه برای وقوع ، به ترتیب قابل شمارش و غیر قابل شمارش می باشد.

◄ **نکته :** اگر mسکه را همزمان پرتاب کنیم ، یا یک سکه را mبار پرتاب کنیم ، تعداد حالات فضای نمونه در این حالت برابر 2^m خواهد بود. به همین ترتیب ، اگر nتاس را همزمان پرتاب کنیم ، یا یک تاس را nبار پرتاب کنیم ، فضای نمونه در این حالت دارای 6^n عضو خواهد بود.

مثال) در تجربه دو تاس ، غیر همزمان ، زمانی مجاز به پرتاب تاس دوم هستیم هر گاه که تاس اول را انداخته و عدد آمده کمتر از ۳ نباشد. تعداد حالت های این آزمایش (فضای نمونه) کدام است؟

جواب) در پرتاب اول ، عدد حاصل باید از مجموعه $\{3,4,5,6\}$ باشد و در پرتاب دوم محدودیتی نداریم و حاصل از مجموعه $\{1,2,3,4,5,6\}$ است ، پس در کل ، طبق اصل ضرب ، تعداد حالت ها برابر $6 \times 4 = 24$ حالت می باشد.

***) مجموعه سؤالات و تست ها :**

۱) کیسه ای حاوی چهار مهره قرمز ، چهار مهره آبی و دو مهره سبز است. از کیسه سه مهره بر میداریم. تعداد عضو های فضای نمونه کدام است؟ ۱) ۱۲۰ ۲) ۷۲۰ ۳) ۲۰ ۴) ۳۶۰

جواب) برای یافتن حالات کل (فضای نمونه) بدون محدودیت خاصی ، این گونه در نظر می گیریم که می خواهیم از یک کیسه شامل ۱۰ مهره ، سه مهره ، به طور همزمان برداریم. طبق مبحث انتخاب ، داریم:

$$\binom{10}{3} = \frac{10!}{3! \times 7!} = \frac{10 \times 9 \times 8}{3 \times 2 \times 1} = 120$$

---

۲) از کیسه ای شامل ۴ مهره قرمز و ۳ مهره سفید ، سه مهره یکی به یکی انتخاب می کنیم ، تعداد عضو های فضای نمونه کدام است؟ ۱) ۲۱۰ ۲) ۳۴۳ ۳) ۷۰ ۴) ۳۵

جواب) فرق این سوال با سوال قبلی ، در نحوه ی برداشتن است که در این سوال ، باید یکی یکی (و نه همزمان) برداشت کنیم:

$$\binom{7}{1} \times \binom{6}{1} \times \binom{5}{1} = 7 \times 6 \times 5 = 210$$

---

۳) از کیسه ای شامل ۳ مهره سفید، ۲ مهره سبز و یک مهره زرد، سه مهره ، یکی به یکی و با جایگذاری انتخاب می کنیم . تعداد عضو های فضای نمونه کدام است؟ ۱) ۲۱۶ ۲) ۱۲۰ ۳) ۳۶ ۴) ۴۰

جواب) تفاوت این سوال در جایگذاری است. یعنی هر مهره را بر میداریم ، میبینیم و مجدداً درون کیسه قرار می دهیم و در هر مرحله ، تعداد مهره های درون کیسه ثابت است: $\binom{6}{1} \times \binom{6}{1} \times \binom{6}{1} = 6^3 = 216$

۴) تعداد عضو های فضای نمونه روز تولد پنج نفر که در یک مهمانی می باشند کدام است؟

۱) $(7)^5$ ۲) 840 ۳) 365 ۴) $(365)^5$

جواب) هر کدام از افراد می توانند در یکی از ۳۶۵ روز سال به دنیا آمده باشند ، پس در کل طبق اصل ضرب داریم:

$$365\times 365 \times 365 \times 365 \times 365 = (365)^5$$

---

۵) اندازه فضای نمونه ی تجربه انتخاب یک نقطه از سطح محصور به خط $2x + y = 2a$ و محورهای مختصات در ناحیه ی اول کدام است؟

۱) $\frac{1}{2}|a|$ ۲) $|a|$ ۳) $\frac{1}{2}a^2$ ۴) a^2

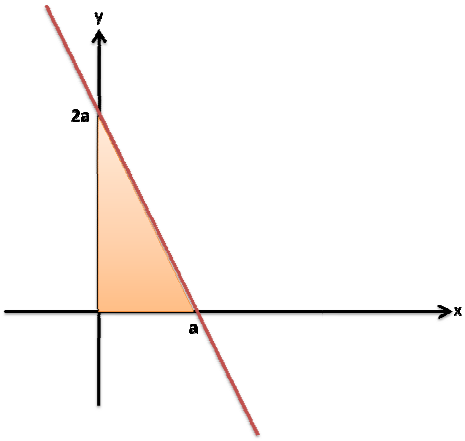

جواب) این یک حالت از فضای نمونه در تجربه های پیوسته می باشد. اگر شکل را رسم کنیم ، می بینیم سطح محصور که در واقع همان فضای نمونه است ، یک مثلث است و باید مساحت آن را حساب کنیم:

---

۶) کدامیک از گزینه های زیر ، نمایش دهنده فضای نمونه ی شامل تمام نقاط درون و واقع بر محیط دایره ای به شعاع سه و مرکز (2,-3) می باشد؟

۱) $\{(x,y): x^2 + y^2 - 4x + 6y < 4\}$ ۲) $\{(x,y): x^2 + y^2 - 4x + 6y \leq 4\}$

۳) $\{(x,y): x^2 + y^2 - 4x + 6y \leq -4\}$ ۴) $\{(x,y): x^2 + y^2 - 4x + 6y < -4\}$

جواب) همانطور که از هندسه تحلیلی می دانیم ، دایره به شعاع سه و مرکز **(2,-3)** دارای معادله به شکل $(x-2)^2 + (y+3)^2 = 3^2$ است. با توجه به این که باید هم نقاط درون و هم نقاط روی محیط را شامل شود ، علامت $=$ به $\leq$ تبدیل می شود و با به توان رساندن و ساده کردن ، به گزینه ی سه می رسیم.

---

۷) اندازه فضای نمونه ی قسمتی از مساحت دایره ای به شعاع دو و به مرکز مبدأ مختصات که در ناحیه ی سوم واقع است را مشخص کنید.

۱) 4π ۲) 2π ۳) π ۴) $\frac{\pi}{2}$

جواب) با توجه به شکل مقابل ، فضای نمونه ، مساحت ربع دایره واقع در ربع سوم محور های مختصات است و داریم:

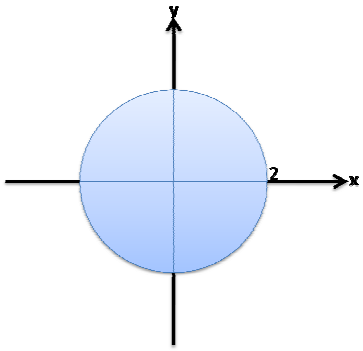

پیشامد تصادفی : **به هر زیر مجموعه از فضای نمونه یک تجربه تصادفی ، یک پیشامد تصادفی می گوییم ، مثلاً پیشامد این که در پرتاب یک تاس ، حاصل ، یک عدد زوج باشد ، یعنی مجموعه اعداد $\{2,4,6\}$**

مثال) در تجربه پرتاب سه سکه به طور همزمان ، مرتبه ی پیشامد آنکه حداقل یکبار رو ظاهر شود ، چقدر است؟

جواب) روش اول)مستقیم: این پیشامد ، یعنی این که یا یک بار ، یا دوبار و یا هر سه بار ، رو بیاید. در نتیجه اگر رو را با "ر" و پشت را با "پ" نشان دهیم، این حالات را داریم: (ر،پ،پ) و (پ،ر،پ) و (پ،پ،ر) و (ر،ر،پ) و (ر،پ،ر) و (پ،ر،ر) و (ر،ر،ر) یعنی هفت حالت داریم.

روش دوم) متمم گیری: در این حالت از روش حالات کل (فضای نمونه) منهای حالات نامطلوب ، استفاده می کنیم. در این سوال ، حالت نامطلوب حالتی است که هیچ وقت رو نیاید ، یعنی (پ،پ،پ) و فضای نمونه برابر $2^3 = 8$ می باشد.
پس در کل، طبق اصل متمم گیری ،داریم: $8 - 1 = 7$

***) مجموعه سوالات و تست ها :**

۱) در تجربه پرتاب سه سکه به طور همزمان ، تعداد عضو های پیشامد آنکه الف) حداکثر دو بار رو بیاید. ب) فقط دو بار رو بیاید ، به ترتیب کدام است؟ ۱)۳ ، ۱ ۲) ۷ ، ۳ ۳) ۷ ، ۱ ۴) ۳ ، ۲

جواب) برای قسمت اول ، با توجه به این که فضای نمونه برابر $2^3 = 8$ است و حالت نا مطلوب این است که هر سه بار رو بیاید (ر،ر،ر) ، طبق اصل متمم گیری داریم: $8 - 1 = 7$

برای قسمت دوم، باید دو بار رو و یک بار پشت بیاید که برابر $\frac{3!}{2!\times 1!} = 3$ است. یا می توان این حالات را نوشت: (ر،ر،پ) و (ر،پ،ر) و (پ،ر،ر)

۲) در تجربه پرتاب دو تاس ، برآمدهای پیشامد آنکه : الف) جمع دو تاس عددی فرد باشد ب)یکی از دو تاس عددی اول باشد ، کدام است؟

۱) ۱۸،۱۹ ۲) ۱۸،۱۸ ۳) ۹،۱۸ ۴) ۹،۱۹

جواب) قسمت الف) برای این پیشامد ، با توجه به این که فرد = فرد + زوج ، باید عدد یک تاس فرد و عدد دیگری زوج باشد. یعنی تاس اول اعداد $\{6و4و2\}$ و تاس دوم اعداد $\{5و3و1\}$ بیاید که طبق اصل ضرب داریم: $3 \times 3 = 9$ همچنین می توان این طور در نظر گرفت که تاس اول فرد بیاید و تاس دوم زوج ، پس به همین ترتیب، برای این حالت هم ۹ امکان داریم و در کل طبق اصل جمع ، کل حالات برابر $9 + 9 = 18$ خواهد بود.

قسمت ب) یکی از دو تاس باید عدد اول باشد ، یعنی از مجموعه $\{5و3و2\}$ باشد و دیگری نباید اول باشد (چون باید فقط یکی از اعداد تاس ها ، اول باشد) ، یعنی از مجموعه $\{6و4و1\}$ باشد. پس طبق اصل ضرب ، $3 \times 3 = 9$ حالت داریم و این که تاس اول ، عدد اول بیاید یا تاس دوم ، خود دو حالت دارد ، پس داریم: $9 \times 2 = 18$ ، گزینه ی ۲

---

۳) از کیسه ای شامل سه مهره قرمز ، چهار مهره آبی و پنج مهره سیاه ، سه مهره ، یکی به یکی و بدون جایگذاری بر می داریم. تعداد عضوهای پیشامد این آنکه مهره ها از دو رنگ باشند را کدام است؟

۱) ۱۹۵ ۲) ۱۴۵ ۳) ۸۷۰ ۴) ۶۴۰

جواب) برای حل این سوال ، از روش متمم گیری استفاده می کنیم . یعنی کل حالات (فضای نمونه) را از حالات نامطلوب کم می کنیم. حالات نامطلوب در این مسأله ، حالاتی است که هر سه مهره خارج شده یکرنگ باشند ، یا هر کدام از مهره ها یک رنگ خاص باشند. همچنین در این سوال ، چون مهره ها را یکی یکی خارج می کنیم ، باید به ترتیب برداشتن مهره ها هم توجه کنیم. به همین خاطر ، بعد از مشخص کردن حالت های برداشت ، باید از جایگشت با تکرار هم استفاده کنیم.

همانطور که قبلاً هم داشتیم ، تعداد حالت فضای نمونه برابر است با : $\binom{12}{1} \times \binom{11}{1} \times \binom{10}{1} = 1320$

برای حالات نامطلوب ، ابتدا حالت های این که هر سه مهره ، قرمز ، هر سه مهره آبی و هر سه مهره ، سیاه باشند را حساب می کنیم ، سپس حالت این که یک مهره قرمز ، یک مهره آبی و یک مهره سیاه باشد را حساب می کنیم (با توجه به ترتیب برداشت مهره ها). پس برای محاسبه ی حالات نامطلوب ، داریم:

$$\left[\binom{3}{1}\binom{2}{1}\binom{1}{1} \times \frac{3!}{3!} + \binom{4}{1}\binom{3}{1}\binom{2}{1} \times \frac{3!}{3!} + \binom{5}{1}\binom{4}{1}\binom{3}{1} \times \frac{3!}{3!} + \binom{3}{1}\binom{4}{1}\binom{5}{1} \times \frac{3!}{1! \times 1! \times 1!}\right]$$

حالات نامطلوب – کل حالات $= 1320 - 450 = 870$ گزینه ی ۳